

4. Євтушенко Р. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення правознавства у 2007/2008 навчальному році. – Історія в школах України. – 2007. - № 6. – с. 22-25.
5. Защинська С. Між предметні зв'язки на уроках історії. – 2001. - №5. – с. 25-27.
6. Історія України. Всесвітня історія. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класи. – Київ, Ірпінь: Перун, 2005. – 142 с.
7. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Основи правознавства 9 клас. Людина і суспільство 11 клас. Людина і світ. – К.: Шкільний світ, 2001. – 159 с.

В данной статье рассматривается влияние межпредметных связей на формирование в учеников знаний о государстве. Определены пути формирования знаний о государстве в современных условиях, на основе новых подходов преподавания истории и права.

This article deals with the influence of intersubject connections on forming students knowledges about the state. It defines the ways of forming knowledges about the state in modern conditions on the basis of upgraded methods as for teaching history and right.

УДК 373.62:37.011.33

В.П. Мельничук, Т.В. Мельничук
м. Вінниця, Україна

ТВОРЧІ ТЕХНІЧНІ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Фундаментальне значення для нашого дослідження має наукове положення про провідну роль навчання в розвитку учнів у формуванні їхньої технічної творчості (Л. Виготський, В. Давидов, А. Запорожець, В. Кудрявцев, Н. Піддяков, Д. Ельконін, М. Ярошевський та ін.).

З метою розвитку технічної творчості учнів (ТТУ) як діяльності науковці запропонували різні форми організації навчання. Одні з них набули значного поширення в практиці, а інші – або із-за малої їх популярності, або із-за труднощі організації – майже ніколи не використовуються.

Аналіз попередніх досліджень. Одним з найбільш відомих способів навчання ТТУ є *метод проектів (МП)*.

Проектний метод навчання виник у другій половині XIX століття в сільськогосподарських школах США. Його називали «методом проблем» або «методом цільового акту». У 1911 році було узаконено термін «проект».

Теоретичною основою МП є прагматична педагогіка Дж. Дьюї, який запропонував організувати процес навчання, виходячи з потреб, інтересів і здібностей дитини. Науковець стверджував, що кожна дитина від природи наділена якоюсь сумою сил та інстинктів, що породжують імпульси до відповідної діяльності. Інтерес дитини до певних видів діяльності найкраще може бути задоволений у процесі виконання творчих проектів. У такій діяльності найактивніше розвиваються всі психічні сили й здібності дитини, зміцнюється її воля.

Значний внесок до наукового обґрунтування МП зробили американські науковці У. Килпатрік, Е. Коллінгс, а також вітчизняні педагоги П. Блонський, В. Вахтерів, Л. Льовін, С. Шацький та ін.

МП – це система навчання, під час якої учні набувають знань у процесі планування і виконання творчих проектів, що поступово ускладнюються [1].

В. Симоненко [9] підкреслює, що під навчальним творчим проектом (НТП) слід розуміти самостійно розроблений і виготовлений виріб (послуга) від ідеї до її втілення, що має суб'єктивну або об'єктивну новизну, виконаний під контролем і консультуванням учителя.

У наш час МП, – зазначає О. Коберник, – стає інтегрованим компонентом розробленої і

структурованої проектно-технологічної системи трудового навчання. Однак суть його залишається незмінною – поєднання академічних знань з практичними. МП спрямований на самостійну діяльність учнів. Самостійна творча робота виконується учнями або групою учнів під керівництвом (за допомогою) вчителя (майстра виробничого навчання). В освітній галузі «Технологія» МП – це комплексний процес, який формує в школярів загальнонавчальні вміння, основи технологічної грамоти, культуру праці й спрямований на оволодіння ними способами перетворення матеріалів, енергії, інформації, технології їх обробки [3, с.20-21].

Проектування як творча, інноваційна діяльність завжди спрямоване на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку виконують протягом визначеного проміжку часу для створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту. Діяльність учня повинна орієнтуватися на розвиток мислення, в основі якого лежить особистий досвід. Виготовляючи виріб учень закріплює знання з математики, фізики, креслення, основ підприємницької діяльності й інших предметів, засвоює принципи набутих умінь і навичок у виконанні технологічних, економічних, міні-маркетингових та інших операцій [3, с.22].

ПМ знаходить усе більш широке застосування в ТТУ, котра за суттю має цільову спрямованість на створення НТП. Проте можливості НТП як засобу формування професійного самовизначення учнів (ФПСУ) спеціально ще не досліджувалися. В зв'язку з цим ми звернулися до питання схожості і відмінності між структурами пошуково-конструкторської і проектної діяльності.

Проте комплексного дослідження можливостей НТП як засобу ФПСУ до цих пір не проводилося. Так, не обґрунтована роль МП як чинника ФПСУ; не розроблена методика ФПСУ засобами проектної діяльності; не виявлені умови й критерії ефективності формування професійного самовизначення учнів у процесі виконання НТП.

Мета нашої статті – виявити суть і особливості ФПСУ 5-9 класів СЗШ й обґрунтувати роль МП як чинника формування професійного самовизначення підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі конструкторської діяльності лежить подолання інтелектуальних утруднень у процесі розв'язання завдань проблемного характеру, що вимагають пошуку нових способів їх розв'язання (І. Лернер, М. Махмутов, О. Матюшкін, С. Рубінштейн). Проблемне завдання, на відміну від інших, характеризується наявністю труднощів, пов'язаних з тим, що у суб'єкта немає готових способів розв'язання і він вимушений їх шукати. Завдання може бути складним, воно має багато дій, кінцевий результат значно віддалений від початкового етапу розв'язання та т.п. (І. Лернер), але не важким, якщо людині відомий спосіб його розв'язання. І навпаки, зовсім просте завдання може представляти певну трудність, якщо спосіб його розв'язання невідомий, його потрібно шукати. Інакше кажучи, трудність (а не складність), яку долає людина в процесі пошуку розв'язання, є важливою відмінною рисою проблемного завдання. Вона носить суб'єктивний характер: одне й те ж завдання для когось може бути проблемним, а для когось – ні, оскільки йому відомий спосіб його розв'язку.

Дослідження засвідчують, що проект – це певний підсумок, самостійний розвиток набутих умінь і навичок, застосування одержаних знань, але на новому, продуктивному, пошуковому, творчому рівні. ПМ активізує пізнавальні здібності, розкриває творчі можливості, враховує інтереси учнів. Однак, ним не варто зловживати. Кожне заняття не може бути вільним і враховувати лише інтереси учнів, тому що це позбавляє процес навчання систематичності й значно знижує його рівень. МП – це спеціальна форма навчання, котру, як засвідчують дослідження, бажано застосовувати в основному під час ТТУ.

О. Коберник зауважує, що «під час добору проекту треба прагнути до того, щоб він містив у собі ті знання й вміння, котрими вже оволодів учень упродовж року. В цьому разі здійснюється самостійне перенесення знань і умінь на конкретний об'єкт (проект)» [5, с.43].

Система творчого технічного конструювання включає як самодіяльність учнів, так і розв'язання представлених завдань різного типу. Проте перш ніж ставити перед учнями конкретні завдання, необхідно організувати широке експериментування з матеріалом. Таке

експериментування кардинально міняє характер розв'язання завдань: з'являється інтелектуальна активність, пов'язана з пошуком варіантів розв'язків, прагненням одержати доцільніший і оригінальніший продукт.

Варіант структури проектної діяльності, запропонований Л. Іляєвою, В. Симоненком, Н. Шіпіциним, виглядає так [2, с.21]: 1) організаційно-підготовчий етап діяльності учня: пошук проблеми; вибір й обґрунтування проекту; аналіз майбутньої діяльності; вибір оптимального варіанту конструкції; підбір матеріалу; планування технологічного процесу; розробка конструкторсько-технологічної документації; 2) технологічний етап діяльності учня: виконання технологічних операцій, передбачених технологічним процесом; самоконтроль своєї діяльності; дотримання технологічної, трудової дисципліни, культури праці; 3) завершальний етап діяльності учня: коректування конструкторсько-технологічної документації; економічне обґрунтування; мінімаркетингові дослідження: контроль і випробування виробу; підбиття підсумків; захист проекту.

Порівняння двох структур проектної діяльності показує, що вона ширша за структуру пошуково-конструкторської діяльності. До змісту проектної діяльності включаються компоненти, яких немає у складі пошуково-конструкторської діяльності: економічне обґрунтування, маркетингові дослідження, захист проекту. В результаті проектної діяльності створюється виріб (або послуга), який має певну цінність і може задовольнити певні потреби людини.

Проаналізуємо можливості проектної технічної діяльності з підготовки підлітків до професійного самовизначення.

Організаційно-підготовчий етап цієї діяльності починається з пошуку проблеми, вибору й обґрунтування проекту. Даний етап пов'язаний перш за все з формуванням, розвитком професійних інтересів. Тому необхідно розробити банк НТП, з якого підлітки можуть вільно вибирати теми проектів з урахуванням своїх професійних інтересів і можливостей.

Основна роль педагога в процесі виконання підлітками НТП полягає в здійсненні педагогічної підтримки проектної діяльності учнів [4].

У роботах деяких науковців (А. Вербицький, В. Давидов, Б. Никітіна, О. Опісимов, В. Петрусинський, Н. Шуркова) обґрунтовані форми й способи педагогічної діяльності, що дозволяють не «впливати» або «впливати», а підтримувати тенденції розвитку особистості школяра.

Основною метою педагогічної підтримки є створення такого поля людських стосунків, яке неминуче призведе до зміни особистості, що стає більш самокерованою і здатна успішно справитися з будь-якими життєвими проблемами.

Педагогічна підтримка покликана розв'язати два взаємозв'язані завдання: перше – прогнозування пізнавальної діяльності, створення сприятливих умов для її здійснення й прогнозування проектної діяльності; інше – забезпечення просування учнів від елементарних до вищих і складніших форм цієї діяльності.

Об'єктом педагогічної підтримки є зміст проектної діяльності, форми й методи взаємодії педагога та школяра.

Головним засобом педагогічної підтримки є рефлексія, де учень поставлений у позицію активного суб'єкта власної діяльності. Управління рефлексії реалізується, якщо педагог відчуває внутрішній світ особистості учня, розуміє його бажання, інтереси, цілі й плани.

У процесі здійснення підготовки проектної діяльності педагог може дати учням професійну консультацію, надати допомогу в усвідомленні своїх професійних можливостей і формуванні усвідомленого професійного наміру. Виконуючи НТП, підлітки пробують свої сили в різних видах діяльності. Іншими словами, НТП практично виконують роль професійних проб, у процесі яких формуються первинні професійні знання, уміння й професійно важливі якості.

Методика ФПСУ у процесі виконання НТП представлена нами в узагальненому вигляді в табл. 1.

На різних етапах виконання НТП, учнів можна знайомити з різними типами професій, що показано нами в табл. 2.

Висновки. Під час виконання НТП об'єктивно здійснюється зв'язок з різними навчальними предметами.

Виконання НТП може поглибити, розширити навчальні інтереси учнів, сприяти перетворенню їх у професійні.

У процесі виконання НТП проектів розвивається когнітивний, емоційний, вольовий і практичний компоненти професійного інтересу, здійснюється самоаналіз своїх професійних можливостей, формується адекватна самооцінка, розвиваються первинні професійні уміння та навички й готовність до ухвалення рішення про професійний вибір. У процесі цього учнів можна ознайомити практично зі всіма типами професій у сферах: «людина – техніка», «людина – природа», «людина – знакова система», «людина – людина», «людина – художній образ».

Таблиця 1

Способи ФПСУ в процесі спільної діяльності педагога й учнів у виконанні НТП

Зміст діяльності	Педагог	Учні
1. Організаційно-підготовчий етап		
1.1. Пошук проблеми	Ставить проблему професійного самовизначення, показує роль технічної творчості в підготовці до обгрунтованого вибору професії	Слухають, аналізують почуте, намагаються усвідомити свої професійні інтереси
1.2. Вибір й обгрунтування проекту	Уточнює професійні інтереси й наміри учнів, консультує, інформує про професії та спеціальності, пов'язані з тим або іншим проектом, їх престижністю й вимогами до людини	Порівнюють свій попередній вибір професії й професійний інтерес з темами проектів
1.3. Аналіз майбутньої діяльності	Звертає увагу учнів на професійні знання, вміння та якості, які можуть бути сформовані в процесі майбутньої діяльності	Порівнюють рівень свого розвитку з вимогами професій, пов'язаних з майбутньою проектною діяльністю
1.4. Розробка різних варіантів виконання проекту	Уточнює професійно-важливі якості особистості, яких учні можуть набути в процесі реалізації різних варіантів виконання проекту	Уточнюють можливості придбання професійно важливих знань, умінь і якостей
1.5. Вибір оптимального варіанту	Переконує учнів у необхідності придбання первинних професійних знань, умінь і особистісних якостей	Робить вибір тих професійно важливих якостей, які їм будуть необхідні в майбутній професійній діяльності
1.6. Підбір матеріалу	Інформує учнів, представники яких професій беруть участь у виробництві тих або інших матеріалів	Аналізують професійно-графічну інформацію, уточнюють професійні наміри
1.7. Розробка технічного процесу й конструкторсько-технологічної документації	Звертає увагу на предмети, зміст, умови й засоби праці різних видів професійної діяльності	Аналізують предмет, зміст, умови й засоби праці в своїй майбутній професійній діяльності

1.8. Організація робочого місця	Звертає увагу учнів на культуру праці, розкриває її суть, структуру й значення	Формують уміння з організації робочого місця
2. Технологічний етап		
2.1. Виконання технологічних операцій	Спостерігає, консультує, надає допомогу, узагальнює результати професійної діяльності учнів	Формують професійно важливі якості особистості
2.2. Самоконтроль своєї діяльності	Акцентується увага учнів на ролі самооцінки в підготовці до майбутньої професійної діяльності	Здійснюють самоконтроль своєї готовності до майбутньої професійної діяльності
2.3. Коректування технологічного процесу	Коректує професійні плани учнів	Уточнюють свої уявлення про майбутню професійну діяльність і професійні наміри
2.4. Дотримання технологічної, трудової дисципліни, культури праці	Контролює технологічний процес, дотримання технологічної й трудової дисципліни	Формують професійно важливі якості: дисциплінованість, працьовитість, відповідальність, творче ставлення до справи, професійна гордість і честь
3. Завершальний етап		
3.1. Контроль і випробування виробу	Уточнює поняття: «професійна совість», «професійна честь», «професійна гордість»	Аналізують результати професійних проб
3.2. Оформлення документації	Розширює знання учнів про професії типу «Людина – знакова система»	Формують навички графічної діяльності
3.3. Економіко-екологічне обґрунтування проекту	Розширює знання учнів про економічні й екологічні професії	Аналізують інформацію, уточнюють свої професійні наміри
3.4. Міні-маркетингові дослідження	Розширює знання учнів про підприємництво як сферу професійної діяльності й ринкову економіку та маркетинг	Формують навички маркетингової діяльності
3.5. Підведення підсумків	Формує в учнів уявлення про готовність до професійного самовизначення	Здійснюють самоаналіз своєї готовності до професійного самовизначення
3.6. Захист проекту	Підводить підсумки, дає учням рекомендації щодо подальшої підготовки до професійного самовизначення	Уточнюють плани подальшої підготовки до професійного самовизначення

Можливості ознайомлення учнів з професіями в процесі виконання НТП

Етапи виконання НТП	Типи і приклади професій, з якими можна ознайомити учнів
Пошук проблеми	Загальний огляд способів класифікації й типів професій
Вибір і обґрунтування проектів, аналіз майбутньої діяльності	Професії типу «Людина – техніка» за напрямками: – авіаційні професії: пілот, штурман, бортінженер, технік тощо; – морські, суднобудівельні й судоремонтні професії: моряк, радист, механік, інженер, технолог тощо; – автотранспортні професії: водій, автослюсар, автомеханік, тракторист, випробувач автомобілів тощо; – залізничні професії: машиніст, бригадир шляху, диспетчер, черговий по станції, оглядач вагонів тощо; – професії пов'язані з автоматизованим виробництвом: оператор, складальник автоматичних пристроїв і роботів, складальник мікросхем, програміст тощо; – професії, пов'язані з обробкою деревини: столяр, мебляр, рамник, верстатник деревообробних верстатів тощо; – будівельні професії: каменярь, тесляр, столяр, штукатур, маляр, монтажник тощо.
Етапи виконання НТП	Типи і приклади професій, з якими можна ознайомити учнів. Професії типу «Людина – художній образ», пов'язані з декоративно-художньою творчістю: гравер, різьбяр по дереву, різьбяр по каменю, ювелір, чеканник, шліфувальник тощо.
Вибір оптимального варіанту конструкції	Професії типу «Людина – художній образ»: дизайнер, декоратор-оформлювач, художник, копіювальник малюнків, макетник макетно-модельного проектування тощо.
Підбір матеріалу	Професії типу «Людина – природа»: геолог, гірський майстер, лісник, насінневознаводство, озеленювач, геоботанік тощо. Професія типу «Людина – техніка»: сталевар, інженер-металург, електрогазозварник, технолог, пресувальник тощо.
Розробка конструкторсько-технологічної документації	Професії типу «Людина – знакова система»: кресляр, проектувальник, кондуктор, інженер з проектування тощо.
Економічне обґрунтування проекту	Професії типу «Людина – знакова система»: економіст, нормувальник, інженер-економіст, калькулятор тощо.
Міні-маркетингові дослідження	Професії типу «Людина – людина»: підприємець, маркетолог, брокер, дилер, арбітр, менеджер, товарознавець тощо.

Література:

1. Буртяшов Б.С. Организационно-педагогические условия профессионального самоопределения старшеклассников, ориентированных на получение высшего образования: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1999. – 26 с.
2. Иляева Л.М., Симоненко В.Д., Шипицын Н.П. Творческие проекты для учащихся 5-7 классов по

технологии обработки конструкционных материалов. – Брянск: БГПИ, 1995. – 56 с.

3. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: Навчально-методичний посібник (пробне видання) / За заг. ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещука. – Тернопіль-Умань, 2007. – 208 с.

4. Казакевич В.М. и др. Основы методики трудового обучения / Под ред. В.А. Полякова. – М.: Просвещение, 1983. – 192 с.

5. Коберник О.М. Розробка творчих проектів на уроках технічної праці // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – № 1. – С. 41-45.

6. Мельничук В.П. Формування техніко-конструкторських знань і вмінь учнів сільської школи в позаурочний час: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2005. – 20 с.

7. Подоляк В.О., Коношевський Л.Л., Кондратюк В.Д. Профорієнтація та методика профорієнтаційної роботи: Навчально-методичний посібник. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2001. – 152 с.

8. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика: Монографія / В.В. Бербец, Н.В. Дубова, О.М. Коберник та ін.; За заг. ред. О.М. Коберника. – К.: Науковий світ, 2003. – 292 с.

9. Симоненко В.Д., Суловицкая Т.Е., Ретивых М.В., Волохова Е.Д. Профессиональное самоопределение школьников: Учеб. пособие. – Брянск: БГПИ, 1995. – 100 с.

In the article essence and features of professional self-determination of students is exposed 5-9 classes of secondary general school and explained role of method of projects as a factor of forming of professional self-determination of teenagers. Implementation of educational creative projects deepens, extends educational interests of students instrumental in their converting into professional.